ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента

Бровко Наталії Іванівни

на дисертацію Сердюка Івана Вікторовича «Взаємодія права та моралі в умовах інформаційного суспільства: філософсько-правовий дискурс», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.0012 — філософія права

Актуальність теми. Сучасному суспільству притаманні прискорені темпи розвитку техніки, створення нових інтелектуальних продуктів, перетворення інформації у найважливіший глобальний ресурс людства. Процеси інформатизації охоплюють всі сфери життєдіяльності суспільства, дослідники констатують процес переходу глобальної цивілізації у новий якісний стан – інформаційне суспільство. Незважаючи на різноманітність підходів, оцінок і прогнозів становлення інформаційного суспільства, всі вони будуються, в основному, за однією схемою: сучасні заходи зв'язку та інформаційні технології створили нову ситуацію, в якій, з одного боку, створюються додаткові можливості для прогресу і, у тому числі, вирішення світоглядних суперечностей, побудови більш гуманного, демократичного суспільства, а з іншого, виникають нові гострі проблеми, які дослідники відносять то до перешкод на шляху до нового суспільства, то до його неминучих наслідків.

Перехід суспільства до нової епохи сприяє введенню в науковий дискурс, зокрема філософсько-правовий, нових понять «інформація», «інформаційне суспільство», «суспільство знань». Нове інформаційне середовище націлює на формування певних світоглядних та аксіологічних пріоритетів, у відповідності з якими змінюються та відтворюються правові та моральні засади інформаційного суспільства. Актуалізується питання про вплив інформаційного середовища на індивідуальну та суспільну свідомість,

ВРСДЗ НАВС
Вх. № 155
"15" 01 2019 р.
кількість аркушів: 9

формування нових ціннісних установок, правову та моральну культуру. Особливістю трансформації моральних цінностей в умовах нових інформаційно-комунікаційних технологій є їх відбиття через природно-правову культуру суспільства, що дозволяє ввести їх у новий глобальний етико-правовий контекст. Саме тому дослідження проблеми взаємодії права та моралі в умовах інформаційного суспільства має важливе як суспільно-практичне, так і науково-теоретичне значення. Тому аналіз основних аспектів взаємодії права та моралі в умовах інформаційного суспільства, що є темою дисертаційного дослідження І.В.Сердюка, представляється актуальним і своєчасним.

Розробка авторської концептуалізації теми дослідження, її належний науковий рівень, обґрунтованість та новизна зумовлені обранням адекватних темі дисертації об'єкту і предмету, оптимальним визначенням мети і завдань дослідження, їх методологічно забезпеченою реалізацією та достатньо послідовним втіленням в структурі та тексті дисертації. Так, мета дослідження коректно конкретизована у завданнях дисертації, які передбачали: визначення методології та понятійного апарату, використання яких сприяло виконанню дослідницьких задач; теоретичне осмислення філософсько-правових підходів до трактування взаємодії права та моралі як ціннісно-нормативних і світоглядних орієнтирів людської діяльності; визначення співвідношення та взаємовпливу права та моралі як взаємодіючих соціальних регуляторів; дослідження й узагальнення основних концептів інформаційного суспільства, його перспектив і загальнолюдських проблем побудови; окреслення морально-правових засад розвитку інформаційного суспільства та визначення кола проблем, що породжуються впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій на традиційні духовні цінності; характеристика системи взаємодії міжнародного права і національних правових систем в умовах інформаційного суспільства; з'ясування стану, перспектив розвитку і прогалин реалізації інформаційного суспільства в Україні; виявлення специфіки, тенденцій та морально-правових

проблем становлення інформаційного суспільства в Україні; надання пропозицій щодо захисту суспільної моралі та подальшого удосконалення правового регулювання інформаційних відносин в Україні; обґрунтування необхідності подальшого реформування діяльності Національної поліції України з метою приведення її у відповідність до європейських стандартів і викликів сучасного інформаційного суспільства.

Поставлені автором мета і завдання дослідження реалізовані в дисертації у відповідності з встановленими вимогами до кваліфікаційних робіт такого рівня, характеризуються комплексністю наукових підходів та міждисциплінарним розв'язанням проблеми морально-правової модернізації діяльності Національної поліції України, адекватною методологією, обґрунтованістю авторських положень та висновків, послідовністю, гармонічним поєднанням теоретичних і емпіричних аспектів, орієнтацією на вирішення проблем правової практики тощо.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження Сердюка Івана Вікторовича є обґрунтованими, отримані завдяки використанню наукових джерел значної філософсько-правової та нормативно-правової бази, адекватних методів наукового пошуку. Зокрема, джерельну базу дисертації складають 319 наукових праць, різних правових документів як вітчизняних, так і міжнародно-правових; емпірична база дисертації охоплює реалії розвитку інформаційного суспільства в світі та Україні, відповідну правову практику.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій. Положення, результати та висновки, які виносяться на захист, визначаються достовірністю та науковою новизною, яка полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням, в якому здійснено цілісний філософсько-правовий аналіз і наукове осмислення взаємодії права та моралі в сучасному інформаційному суспільстві. Наукова новизна одержаних результатів

адекватно сформульована у вступі до дисертації, належним чином конкретизована та обґрунтована у її тексті, узагальнена у висновках.

Наукова новизна результатів дослідження. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, обґрунтовано процес конвергенції юридичного позитивізму та теорій природного права. Доведено, що в сучасній філософії права спостерігається поступове зближення позицій позитивістського і природно-правового підходів, подолання гострої поляризації цих учень, які вже не виступають як антагоністи, а взаємодоповнюють один одного.

По-друге, на основі системного методу окреслено морально-правові засади розвитку інформаційного суспільства та визначено коло проблем, що породжуються впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій на традиційні духовні цінності. Вказано, що вплив інформаційно-комунікативних технологій не є завідомо позитивним і не забезпечує автоматично вихід цивілізації на траєкторію сталого розвитку. Побудова інформаційного суспільства ставить перед людством ряд викликів: інформаційні технології починають переважати над традиційними формами формування особистісних цінностей, розмиваються стандарти самовираження особистості, змінюється увесь комплекс ціннісних орієнтацій, сам моральний статус індивіда та механізми регуляції його поведінки (поглиблюється відчуження, комунікація стає формальною і вихолощеною, збільшується ступінь конфліктогенності, міжособисті відносини позбавляються стабільності), руйнуються культурні цінності, втрачається національна ідентичність. Складається нова форма соціальних взаємовідносин, в яких Інтернет стає організуючим началом: віртуалізується не лише суспільство, але й породжена ним особистість. Поява нової віртуальної реальності породжує ряд правових проблем: правове регулювання мережі Інтернет, кіберзлочинність, питання інтелектуальної власності, забезпечення безпеки і конфіденційності інформації, можливість

психологічного впливу на індивідуальну й суспільну свідомість. Успішність вирішення цих проблем є одним із тих чинників, що впливають на розвиток інформаційного суспільства. Правова система в умовах розширення кіберпростору потребує модернізації, а сам кіберпростір – етичних норм поведінки. Особлива увага при цьому повинна приділятися співвідношенню інтересів держави, суспільства та індивіда: необхідно уникати надмірного регулювання з боку держави, дотримання етичних норм кіберпростору може бути достатньо ефективним засобом правового регулювання.

По-третє, запропоновано внести ряд уточнень та доповнень до проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Національну програму інформатизації».

По-четверте, доведено необхідність розширення сфери застосування Закону «Про захист суспільної моралі» на засоби просування продукції, якщо вони суперечать моральним принципам.

По-п'яте, запропоновано практичні заходи державної політики в сфері захисту суспільної моралі та подальшого удосконалення правового регулювання інформаційних відносин в Україні.

По-шосте, обґрунтована необхідність введення преамбули до «Правил етичної поведінки поліцейських», внесення змін у п.1 IV Розділу «Взаємодія поліції із громадськістю та іншими державними органами» названих Правил. Заслуговують на увагу пропозиції дисертанта щодо запровадження посади уповноваженого з питань поліцейської етики та Комісії з професійної етики, що відповідатиме вимогам Європейського кодексу поліцейської етики. Метою діяльності Комісії, на думку дисертанта, мають стати зміцнення службової дисципліни і законності, забезпечення дотримання норм професійної етики, попередження та розв'язання конфліктів інтересів у повсякденної діяльності поліцейських. Основними задачами роботи Комісії пропонується визнати: профілактику та попередження порушень законності та службової дисципліни, зловживань службовим положенням; забезпечення дотримання правоохоронцями Правил етичної поведінки поліцейських,

підвищення суспільної довіри і моральної підтримки поліції з боку суспільства, укріплення позитивного іміджу та престижу поліції; виявлення конфлікту інтересів в діяльності правоохоронців, який може причинити шкоду законним інтересам громадян, організаціям і суспільству в цілому, дискредитувати Національну поліцію, а також урегулювання цих конфліктів; примирення міжособистісних конфліктів серед співробітників поліції; здійснення ефективного профілактичного та виховного впливу на тих правоохоронців, які порушують службову дисципліну, норми професійної етики, дискредитують роботу поліції.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертації викладено у 15-х публікаціях, з них 7 статей опубліковано у фахових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях, а також у тезах 6 доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях. Кількість публікацій, обсяг, якість повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам МОН України та «Порядку присудження наукових ступенів». Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації. Автореферат відображає структуру дисертаційної роботи, а узагальнений його зміст ідентичний основним її положенням. Дисертація написана науковою літературною мовою, її текст характеризується смисловою завершеністю, цілісністю і взаємоузгодженістю, а також якістю викладу матеріалу.

Практичне значення результатів дослідження. Основні результати дослідження можуть бути використані у законотворчій діяльності при удосконаленні чинного та розробці нового законодавства, спрямованого на формування в Україні інформаційного суспільства; правозастосовній діяльності при розробці Кодексу комп'ютерної етики; практичній діяльності правоохоронних органів при впровадженні в практику професійної діяльності Правил етичної поведінки поліцейських; правовиховній діяльності при розробленні рекомендацій щодо безпечного

використання дітьми та підлітками Інтернету; практичній викладацькій роботі у вищій школі, під час розробки спеціальних курсів лекцій та навчальних посібників. Наявні Довідки про впровадження та апробацію результатів дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Зважаючи на складність теми дисертації, міждисциплінарність та багатоаспектність проблематики, варіативність шляхів її розв'язання та на належний рівень здійсненого дослідження, слід зазначити, що у тексті дисертації, як і у будь-якій змістовно насиченій науковій праці, викладено ряд положень, що потребують уточнень і роз'яснень і можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту дисертації:

1. Сьогодні ми маємо масу напрямів і багатоваріантність наукових розвідок в дослідженні інформаційного суспільства (технологічний, економічний, соціологічний тощо). З тексту дисертації залишаються незрозумілими і тому потребують уточнення критерії, якими керувався дисертант при виборі авторської концепції інформаційного суспільства.

2. Дисертант зазначає, що дотримання етичних норм кіберпростору може бути достатньо ефективним засобом правового регулювання. Між тим, кіберпростір регулюється чотирма соціальними регуляторами: законом, етичними нормами, що формуються інтернет-спільнотою, законами ринкової економіки і програмним кодом. Неправове саморегулювання кіберпростору, дійсно, здатне стати вагомим засобом захисту інтересів людини і співтовариства в мережі Інтернет, однак, для цього механізми саморегулювання мають отримати довіру інтернет-спільноти, що, у свою чергу, буде визначатися багатьма обставинами і чинниками. Крім того, хоча мережева природа кіберпростору сприяє становленню механізмів етичного саморегулювання, минулий негативний досвід, зокрема в Україні (товариські суди, заслуховування персональних справ на партійних зборах тощо), перешкоджає формуванню шанобливого ставлення до подібних механізмів.

3. Хоча це прямо і не заявлено як задача дослідження, хотілося б дізнатись думку дисертанта щодо інформаційного протистояння та боротьби в інформаційному просторі. Добре відомі приклади гласної чи негласної підтримки політичних та інших груп, певної суспільної думки, світоглядних орієнтацій, поведінкових стереотипів компаніями, що займаються бізнесом у мережі. У цьому ж ряду знаходиться феномен «троллінгу», який використовують, щоб позбутися незручного опонента. Постає питання, як можна протистояти групам, які створюють умови конфлікту, намагаються дестабілізувати суспільство?

4. Дискусійним представляється авторська позиція щодо оцінки впливу інформаційно-комунікаційних технологій на право та мораль сучасного суспільства здебільшого в негативних інтонаціях.

Вказані зауваження і недоліки є незначними, носять дискусійний характер і на загальну позитивну оцінку дисертації І.В. Сердюка, яка є фундаментальним, новим, ґрунтовним і результативним дослідженням не впливають.

Висновок. Дисертаційна робота Сердюка Івана Вікторовича на тему «Взаємодія права та моралі в умовах інформаційного суспільства: філософсько-правовий дискурс» поглиблює існуючі знання юридичної науки, є суттєвим внеском в розуміння морально-правових засад інформаційного суспільства. Дисертація є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані та практично значущі результати, що вирішують важливе наукове завдання. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до кандидатських дисертацій.

Аналіз тексту дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота на тему: «Взаємодія права та моралі в умовах інформаційного суспільства: філософсько-правовий дискурс», представлена на здобуття наукового

ступеня кандидата юридичних наук, відповідає положенням наказу №40 МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017р. та пп. 9 і 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. № 567, а її автор Сердюк Іван Вікторович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 - філософія права.

Доцент кафедри теоретико-правових та
соціально-гуманітарних дисциплін
Білоцерківського національного
аграрного університету,
кандидат юридичних наук, доцент **Н. І. Бровко**

ПІДПИС ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник ВК БНАУ